

»Mladi za napredek Maribora 2012«

29. srečanje

# TEMA TABU – bu ali juhu?!

---

Raziskovalna naloga na področju književnosti

Maribor, februar 2012

»Mladi za napredek Maribora 2012«

29. srečanje

# TEMA TABU – bu ali juhu?!

---

Raziskovalna naloga na področju književnosti

Maribor, februar 2012

## Kazalo

Povzetek .....	3
Zahvala .....	4
1 UVOD .....	5
2 TEMA TABU – BU ALI JUHU?! .....	6
2.1 Metodologija .....	6
2.2 Tabu .....	6
2.3 Oči.....	8
2.4 Na zeleno vejo .....	9
2.5 Cankarjevo tekmovanje.....	10
2.6 Mnenja .....	11
2.7 Primerjava Oči in Na zeleno vejo.....	15
2.8 Anketa in razprava.....	17
2.9 Intervju z Andrejem Makucem .....	21
3 ZAKLJUČEK .....	23
Priloga.....	25
Viri in literatura .....	27

## Povzetek

V tej nalogi sem se ukvarjala s knjigama, ki sta povzročili vihar ob izbiri knjig za Cankarjevo tekmovanje.

Mnogi mentorji, starši, tudi bralci za Cankarjevo tekmovanje 8. in 9. razreda so bili nad izbiro knjig zgroženi. Ena naj bi bila preveč kruta, druga preveč vulgarna. Slednjo je komisija zaradi zgrožene javnosti umaknila.

Zato sem raziskala mnenja, objavljena v javnih občilih, na podlagi tega pa sem naredila anketni vprašalnik in prosila predvsem učence 8. in 9. razreda, ki so vsaj eno knjigo prebrali, da ga rešijo, seveda pa sem bila vesela tudi anketirancev, ki so bili starejši. Andrej Makuc, avtor knjige Oči, mi je povedal nekaj o osrednjih temah moje raziskovalne naloge.

Postavila sem hipotezo, ki je trdila, da je knjiga Oči Andreja Makuca manj priljubljena zaradi dogajanja, zaradi jezika pa dovolj zapletena, da (mlajših) bralcev ne prizadene in zato ni moteča. Ravno nasprotne odzive pa naj bi sprožala knjiga Na zeleno vejo, saj je tematsko in jezikovno bralcem bliže, prav tako pa sem pričakovala, da bodo moji sovrstniki proti umaknitvi te knjige.

Hipoteza se je delno potrdila. Knjiga Oči ni nič manj priljubljena, je pa knjiga Na zeleno vejo jezikovno bralcem bližja. Tudi hipoteza o umaknitvi oziroma nasprotovanju ob njej je bila z anketo potrjena.

## **Zahvala**

Rada bi se zahvalila mentorici te naloge, da me je podpirala in vodila skozi delo, vsem, ki so pri nalogi sodelovali, bodisi z anketo bodisi z intervjujem ali nasveti, in pa mami, da se v mojo raziskovalno nalogo ni vtikala.

## 1 UVOD

V juliju 2011 je strokovna komisija za Cankarjevo tekmovanje izbrala knjigi za šolsko leto 2011/2012, ki naj bi ju brali učenci 8. in 9. razredov. Ker je letos Maribor s petimi partnerskimi mesti evropska prestolnica kulture, je komisija izbirala med deli oziroma avtorji, ki pišejo problemska mladinska dela in so iz območja evropske prestolnice kulture. Izbrala je knjigi Oči Andreja Makuca (2001) in Na zeleno vejo Andreje Predina (2007).

Obe deli sem prebrala, preden sem slišala, da sta sporni.

Ko sem v medijih zasledila, da so s knjigama, še posebej s Predinovo, problemi, me je začelo zanimati, kaj o tem mislijo mladi.

V svoji raziskovalni nalogi sem naredila anketo ter jo razposlala po različnih šolah.

Ob tem sem postavila hipotezo o odzivih na knjigi, o mnenju in kaj je vplivalo nanj.

Moja hipoteza trdi, da je knjiga Oči Andreja Makuca manj priljubljena zaradi dogajanja, a vendar zaradi jezika dovolj zapletena in s tem sporna tematika skrita, da (mlajših) bralcev ne prizadene ter zato ni moteča. Ravno nasprotno odzive pa naj bi sprožala knjiga Na zeleno vejo, saj je tematsko in jezikovno bralcem bliže. Jezikovno ni mišljeno zaradi kletvic, čeprav morda pripomorejo k zabavi in lažjemu branju, ampak zaradi preprostosti jezika. Zaradi tega sem tudi pričakovala, da bodo moji vrstniki umaknitvi nasprotovali.

Preučila sem intervjuje, članke in kritike na to temo. Poiskala sem šibke in močne točke, argumente za in proti obeh del, ki so bili objavljeni v tiskanih medijih. Ti so objavili kar nekaj intervjujev z Andrejem Predinom, manj z Andrejem Makucem.

Pisatelj in profesor slovenščine ter književnosti Andrej Makuc mi je v intervjuju, ki sva ga opravila kar po računalniku, odgovoril na nekaj vprašanj.

## 2 TEMA TABU – BU ALI JUHU?!

### 2.1 Metodologija

V tej raziskovalni nalogi sem kot metodo dela uporabila analizo člankov v javnih občilih, anketo in intervju, saj sem želela izvedeti, kakšno je mnenje javnosti, bralcev in pisatelja o letošnjih knjigah za Cankarjevo priznanje.

### 2.2 Tabu

Knjigi Oči (Makuc, 2001) in Na zeleno vejo (Predin, 2007) imata mnogo skupnih točk, med katerimi je tudi pridevnik tabujski. Ta opisuje njuno tematiko, izražanje.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1991) pravi, da je tabu je v književnosti stvar, ki se ne sme kritično obravnavati, da pri nekaterih manj civiliziranih ljudstvih tabu velja za zapoved, prepoved, nanašaje se na kako dejanje, stik s čim, katere kršitve kaznujejo nadnaravne sile. Poznamo tudi politične tabuje, ki govorijo o skrivanju, prikrivanju, navsezadnje pa tudi pedagoške tabuje, ki so največkrat povezani z novo, neznano snovjo.

Kaj torej sploh spada k tabu temam? Vsem je znano, da spadajo med tabuje seks, droge, alkoholizem in podobno, v življenju pa se srečujemo tudi z drugimi tabuji. Za ženske naj bi namreč bile tabu teme starost, teža, porod in dojenje, v moškem svetu pa bi lahko za tabu temo označili čustva.

Če posplošimo, so to osebne stvari, ki jih zaradi občutljivosti označimo kot tabu teme. Zato torej ni čudno, da je delo Andreja Makuca (2001) označeno kot tabu. V nas zbudi neprijetne občutke – takšne, kakršne zaradi občutljivosti in bolečine, ki se pojavi, raje ne širimo, se torej ne pogovarjamo o njih in o tematiki knjige sami.

V delu Andreja Predina (2007) pa kljub občasnemu namigovanju na seks, opisovanju jemanja droge in pitju osrednja tema ni tabujska. Govori o odraščanju, dojemanju sveta, o odnosih med ljudmi, kar pa je del življenja vsakega človeka. Kaj torej dela knjigo tabujsko? Morda

njen jezik? Očitno med tabu teme spada tudi jezik oziroma način pisanja, slog. Tabujski jezik lahko pojasnimo na zelo preprost način, kakršen se tudi uporablja v takšnih delih. Jezik mora biti neknjižni, slengovski, zagotovo ne škoduje, če je vulgaren.

»V trgovinah imamo zelo jasen predpis, ki se glasi: pornoknjige, pornorevije morajo biti 1 m in 20 cm od tal. Zakaj? Zato, da jih otroci ne vzamejo v roke. Tukaj jim knjigo s hujšo vsebino, kot jo najdemo v pornorevijah, z bolj vulgarnim, bolj obrobim jezikom ponudimo in damo kar v roke.« (A. Padar, 2011).

»Gre za to, da je naša mladina pravzaprav izgubila svoj besedni zaklad, naši otroci pravzaprav dandanes, medtem ko so še pred desetletjem znali v povprečju 1200 besed, dandanes operirajo po mojem samo še s 600 besedami. To je tisto, kar bi nas moralo skrbeti.« (B. S. Pogačnik, 2011).

»Rekel bi, da imajo otroci, ki so preobčutljivi na to, pravzaprav pravico do tega, da rečejo, letos bom pa tekmoval iz znanja iz matematike.« (I. Saksida, 2011).

Tako in drugače so se odzvali zagovorniki in nasprotniki knjig in njunega jezika.



## 2.3 Oči

Andrej Makuc je bil rojen 7. 7. 1951 na Brdah pri Slovenj Gradcu, kjer je obiskoval osnovno šolo. Gimnazijo je obiskoval v Ravnah na Koroškem, študiral pa na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je diplomiral iz slovenske in primerjalne književnosti. Zdaj živi v Slovenj Gradcu, kjer poučuje na gimnaziji kot profesor slovenščine in književnosti ter se ukvarja s pisanjem.

Leta 2001 je napisal knjigo Oči, o kateri je povedal: »Lahko bi dejal, da sem Oči napisal kot knjigo o ljubezni, o prijateljstvu, o odpuščanju, odraščanju, poskusu odpreti se v dobroto. Knjiga je poskus hvalospeva življenju.« (A. Makuc, 2011)

Izšla je v zbirki Najst, v kateri izhajajo »zgodbe z roba«, kot jo je opisala Cankarjeva založba, lastnica zbirke. Knjigo je uredil Zdravko Duša, oblikovala Pavla Bonča, tehnično uredila Suzana Duhovnik.

Kot se za delo iz zbirke Najst spodobi, vsebina knjige opisuje mladostnike, katerim je tudi namenjena.

Knjiga je sestavljena iz šestih zgodb, ki so opisane v knjižnem, poetičnem in rahlo starinskem jeziku, opisujejo odnose med ljudmi in živalmi. Največkrat je odnos prikazan skozi mučenje, ki je opisano bolj kot fizično, a po natančnejšem branju ugotovimo, da tudi psihično.

V časopisu Večer smo lahko leta 2002 zasledili, da črtice niso avtobiografske, temveč prevzete, pisatelj pa je vseeno uporabil imena svojih prijateljev in sestre. Avtor je povedal, da je kot pisatelj dolžan zgodbe postaviti v preverljiv, poznan svet, zato jih je postavil v svojega.

Še istega leta kot je bila knjiga izdana, je bilo delo nominirano za večernico – nagrado za otroško in mladinsko literaturo, a se je nagrada izmuznila.

Deset let kasneje, leta 2011, je bila knjiga, skupaj s knjigo Na zeleno vejo Andreja Predina (2007), izbrana za Cankarjevo tekmovanje za osme in devete razrede.

## 2.4 Na zeleno vejo

Andrej Predin je bil rojen leta 1976 v Mariboru, kjer je obiskoval osnovno in srednjo šolo, po kateri se je odločil za študij biologije na Biološki fakulteti v Ljubljani in v tem času eno leto študijsko preživel na univerzi Čengdu v provinci Sečuan na Kitajskem, kjer se je učil kitajskega jezika in kulture. Po vrnitvi je poučeval biologijo na eni od ljubljanskih šol, leta 2007 pa je napisal svoj prvenec z naslovom Na zeleno vejo.

To knjigo je izdala založba Modrijan, uredila jo je Tatjana Jamnik, opremil Davor Grgičević, oblikoval pa Kaimir Rapoša.

Knjiga Na zeleno vejo je napisana v slengovskem mariborskem jeziku, govori pa o odraščanju Luke, o njegovem razmišljanju in dojemanju sveta. V delu se krajše zgodbe prepletajo in prekinjajo, opisujejo hkratnosti in zaporednosti. Kljub dejansko grozni vsebini, so zgodbe kar lahkotne, za kar je poskrbel pisatelj s humornimi dodatki.

Leta 2008 je bil prvenec Andreja Predina nominiran za večernico, a se je nagrada izmuznila.

Tri leta kasneje, leta 2011 je bila knjiga, skupaj z delom Andreja Makuca z naslovom Oči, izbrana za Cankarjevo tekmovanje za osme in devete razrede.

## 2.5 Cankarjevo tekmovanje

Komisija je v juliju 2011 osnovne šole in javnost seznaniła z izbranimi avtorjema in njunima deloma.

V začetku šolskega leta pa so mentorji na osnovnih šolah dobili obvestilo strokovne komisije, da ostaja na seznamu kot obvezno branje samo knjiga Oči, kot drugo delo pa lahko izberejo katero koli problemsko realistično delo avtorjev s področja evropske prestolnice kulture. Ob tem je bila knjiga Na zeleno vejo navedena samo kot primer.

Komisija najprej ni razložila, zakaj se je tako odločila, zakaj je torej eno delo umaknila s seznama, vendar so se kmalu zatem začeli pojavljati protesti proti izboru ene oziroma obeh knjig tudi v javnosti.

Ženska zveza pri politični stranki Nova Slovenija, ki je trdila, da zastopa mnenja zgroženih staršev in tudi učiteljev ter nekaterih učencev, je v medijih protestirala, ker naj bi bil izbor teh dveh knjig neodgovoren, ker sta popolnoma neprimerni za to starost. O knjigi Na zeleno vejo je Ženska zveza menila, da opisuje spoznavanje s svetom spolnosti, ki je opisan zelo neposredno in vulgarno, s samimi kletvicami, pri knjigi Oči pa jih je motilo, da je rdeča nit mučenje živali in da so opisi grozljivo nazorni.

Potem ko je protestiralo politično združenje, se je razvnela strokovna razprava, tudi nekateri strokovnjaki za mladinsko književnost (npr. dr. Milena Mileva Blažič) so menili, da knjigi nista primerni za takšno starost, ker da mladi bralci ne morejo razumeti vseh plasti besedila, tudi ona je ob tem omenila vulgarizme v besedilu na Zeleno vejo.

Na to se ni odzvala le komisija, ki je umaknila knjigo Andreja Makuca in jo nadomestila s knjigo po izbiri, ki mora biti s področja Evropske prestolnice kulture, ampak tudi mediji in nekateri mladinski pisatelji, ki so mnenja, da sta knjigi zgledni besedili za razmišljajoče in mlade bralce. Napisali so protestno izjavo (proti umaknitvi knjige) in do oktobra zbrali 29 podpisov, med katerimi lahko najdemo priznane avtorje, kot so Feri Lainšček, Ervin Fritz, Vitan Mal, Dim Zupan, Peter Svetina, Vinko Möderndorfer in drugi.

## 2.6 Mnenja

Komisija za Cankarjevo tekmovanje, katere predsednik je slovenski literarni zgodovinar, strokovnjak za mladinsko književnost, je že z izbiro knjig *Na zeleno vejo* in *Oči povedala*, kakšno je njeno mnenje.

Člani so namreč mnenja, da gre pri obeh delih za izvrstni besedili, ki bralca sicer res provocirata, a so hkrati mnenja, da je tekmovanje pod njihovim okriljem – Cankarjevo tekmovanje, namenjeno tistim, ki so zmožni branja problemskih del in o njih presojudati.

Za dodatno pojasnitev njihove odločitve je predsednik komisije Igor Saksida napisal esej o tabujih, vrednotah in pogovoru z naslovom: »Nikdar nisem razumel, zakaj smo tako revni« ali Branje na lastno odgovornost.

V tem je zapisal, da je krovna tema tekmovanja Pisave prestolnice kulture, da »pisava« prostora, ki ga zajema letošnji izbor leposlovnih del, ni in ne more biti ena sama, enovita, enoumna, da je bogastvo tega in vsakršnega »književnega ustvarjalnega prostora« različnost, raznovrstnost, celo nepredvidljivost in da ni nič drugače, če je prostor pokrajinsko in izročilno določen. Zapisal je tudi, da je zato komisija zajela v izbor zelo različne avtorje in njihove pisave, ki so realistične in pravljичne, klasične in sodobne, problemske in razpoloženjsko skorajda lirične. To so storili zato, ker bi ponavljanje ene in iste pisave Cankarjevo tekmovanje slej ko prej spremenilo v šablono, v dolgočasno in duhamorno ponavljanje »ene in iste zgodbe«, kar bi bilo za mlade bralce in njihove mentorje prej živi dolgčas kot bralna motivacija, da je iz leta v leto prebirati nove, nenavadne, sporočilno sveže, med drugimi kdaj pa kdaj tudi provokativne knjige, se o njih pogovarjati, jih vrednotiti, poglobljati lastno razumevanje in ga znati utemeljevati, lastnost, katero bi morali imeti bralci in tekmovalci za Cankarjevo tekmovanje. Zato je tekmovanje priložnost in izziv, ne pa nuja. (I. Saksida, 2011)

Tudi nasprotnikom se je zdelo, da morajo svoje mnenje podrobneje razložiti in ga podeliti z javnostjo.

Sprva je to naredila Ženska zveza Nove Slovenije, ki je bila torej nad izbiro zgrožena. Njena predsednica, Mojca Kucler Dolinar je svoje mnenje delila s pismom bralcev, objavljenem v

Večeru. Pismu je dala naslov Neodgovoren izbor knjig za Cankarjevo priznanje. V njem je zapisala, da je Ženska zveza NSi na podlagi pritožb in pripomb mnogih staršev, učiteljev pa tudi učencev na ministra Lukšiča naslovila pobudo za popoln umik dveh knjig s seznama gradiva za Cankarjevo tekmovanje za osmi in deveti razred osnovne šole. Zapisala je tudi, da sta knjigi skrajno dekadentni in zato kvečjemu primerni za izkušenega bralca, ki se zna od vsebine distancirati, da je dejstvo, da nacionalna literatura obravnava zelo različne teme in vključuje vse zvrsti jezika, tako je mnogokrat tudi provokativna, verjetno z namenom, da spodbudi bralca k razmišljanju. Pravi, da so z Žensko zvezo mnenja, da mladinski populaciji v tej starosti ni treba vsiljevati literature, ki tako po mnenju kritikov, ki niso neposredno povezani s člani zadevnih komisij, kot tudi po mnenju mnogih staršev ne spada med kakovostno literaturo in se jim zato zdi povsem neodgovorno, da komisija kljub vsesplošnim ugotovitvam o razpadanju vrednot v današnji družbi in kljub rezultatom socioloških raziskav, ki kažejo, da se besedišče otrok in mladine krči, navedeni knjigi vsiljuje. Z Žensko zvezo se zavedajo, da se branost knjig s to polemiko povečuje, zato očitki, da so naše izjave usmerjene proti avtorjema, niso utemeljeni. Zapisala je tudi, da če želimo dobro družbi, ki teži k napredku posameznika in celote, moramo pri tem tudi vztrajati, a predpisani knjigi na mladostnike te starosti tega učinka nimata. (M. K. Dolinar, 2011, Večer, LXVII, 25)

Kot je Ženska zveza NSi povedala, ni zagovarjala le svojega mnenja, temveč tudi mnenje mnogih drugih, ki so v glavnem ostali anonimni.

Ena tistih nasprotnic, ki je svoje mnenje podelila z javnostjo, pa je Milena Mileva Blažič, ki je strokovnjakinja za mladinsko književnost z ljubljanske pedagoške fakultete. Svoje mnenje je razkrila v intervjuju, objavljenem v Delu. V njem je povedala, da meni, da predlog knjig za Cankarjevo tekmovanje ni primeren bralnemu razvoju učencev 8. in 9. razreda, da knjigi nista sporni, temveč je sporno, da so tovrstne knjige ponujene mladim bralcem. Povedala je tudi, da se moramo zavedati, da je horizont pričakovanja mladih bralcev drugačen od horizonta pričakovanja odraslih bralcev. Po njenem mnenju književno besedilo Oči vsebuje veliko nedoločljivih in praznih mest, ki jih premladi bralci izpolnijo s svojimi bralnimi in življenjskimi izkušnjami, pri Predinovem delu pa se sprašuje, kako naj mlad bralec, star štirinajst ali petnajst let, razume vulgarizme v besedilu, pa tudi druge zahtevne plasti besedila, kot so

stereotip, odnos oče – mati, večkulturnost in podobno. Ne eno ne drugo delo zanjo ni literarni presežek in ker je Predinovo delo literarni prvenec, je mnenja, da ga ni modro predlagati za državno tekmovanje, Makučevo delo pa se ji zdi tipičen primer naslovniško odprte književnosti, "crossover" literature. Obravnava problemsko tematiko, način njene obravnave je sporen, ker perspektiva prvoosebnega pripovedovalca ne vsebuje empatije, ne čustvene ne socialne, do mučenja živali. Je mnenja, da je uvrstitev te knjige na področje otroške oziroma mladinske književnosti zelo sporna, še bolj sporno pa je ravnala komisija, ko je knjigo označila kot obvezno literaturo. Meni tudi, da je dejanski problem aroganca avtorjev in komisije za Cankarjevo tekmovanje, ki diskvalificirajo vse bralce, ki ne razumejo besedila tako, kot je načrtovano v navodilih za tekmovanje, in to je v nasprotju s teorijo in didaktiko mladinske književnosti, ki narekujeta, da naj književni pouk temelji na pluralizmu in ne monizmu interpretacij. Pravi tudi, da komisija ni naredila pilotne raziskave in ni vnaprej preverila izbora, ki je izbor s stališča odraslih, ne mladih, torej izbor ni osredotočen na mladega bralca, je avtoritativen in nedemokratičen, poleg tega pa literarne kritike in ocene knjig, na katere se komisija sklicuje, niso bile objavljene v znanstvenih revijah, torej so poljudne. Povedala je, da je problem Cankarjevega tekmovanja ta, da se pod pretvezo bralnih interesov uresničujejo založniški interesi in da so Cankarjevo tekmovanje, šolsko založništvo in domače branje "velik biznis". Nato je povedala še nekaj misli o drugih spornih avtorjih, povezanih z ministrstvom, in s tem končala. (M. M. Blažič, 2011, Delo, 53, 15)

Obveščanje javnosti brez novinarjev ne gre. Zanimivo je, da je bila večina novinarjev zagovornica obeh del – Oči in Na zeleno vejo, kar pa so pokazali v svojih bolj ali manj prizanesljivih kritikah, kolumnah in komentarjih. Novinarji so se v glavnem zgražali nad Žensko zvezo NSi, nad njihovimi odločitvami, bralnim razumevanjem in njihovo aroganco.

Med kritiki Ženske zveze je bila Maja Novak, avtorica problemske knjige Cimre (1995), ki je v reviji Mladina objavila kolumno z naslovom Narodnozabavništvo. V njej je obravnavala spolnost srednješolcev in ugotovila, da so na gimnazijah manj aktivni oziroma manj seznanjeni z njo, potem pa, da večina učencev, ki sodeluje na Cankarjevem tekmovanju, odide na gimnazije in jim očitno "poblazneli seks" iz Predinovi podobnim knjigam le ne škodi. Ponorčevala se je z izrazoslovjem in tako zapisala, da se smejo spolnost in spolni organi

glasno omenjati ter nedvoumno poimenovati le znotraj narodno-zabavne glasbe ter navedla primere te rabe. Ustavila se je tudi pri krščanskih vrednotah, po katerih naj bi imeli vsi mamo in očeta, za konec pa je omenila še nabiranje predvolilnih točk. (M. Novak, 2011, Mladina, 39/2011, 57)

Tudi Andrej Predin ob problemu ni molčal, saj je navsezadnje šlo za njegovo delo. V Večeru je zapisal: »Na spletnih forumih so bili najbolj sočni in ogorčeni, tiskani mediji in radio so bili knjigi bolj naklonjeni, na koncu pa televizije, tudi nacionalka, s škandalozno obravnavo teme. Sam delam kot novinar in mnoge od novinarjev poznam. Vem, da so na večino njihovih odločitev vplivali gledanost, podpihovanja. Nihče od njih v resnici ne misli tako. To se mi zdi zelo velik problem. Sama debata nima v resnici nobene zveze z vsebino knjige. Vse skupaj je služilo kot izhodišče, potem pa je zgodbo odneslo v medsebojno obračunavanje in politiziranje.« V istem članku je še dejal, da ne razume, zakaj so knjige, kot je njegova, označene huje kot pornografija. Povedal je tudi, da je generacija, ki je imela na maturi Rožanca, in ga je morda prav to zaznamovalo. (A. Predin, 2011, Večer, LXVII, 14)

Lilijana Klemenčič, knjižničarka iz ptujske knjižnice, je Predina primerjala s športnikom. Ko je bil nagrajen, je bil opevan pozitivno, a skromno, zdaj ko se na knjigo zlivajo neželene opazke, je dobila mnogo večjo medijsko pozornost. »To je po svoje za avtorja bolje, kot da se o knjigi sploh ne bi nič govorilo in bi se "zaspalo" ob tisti nominaciji za večernico. To, kar se dogaja s Predinovim romanom, je prava medijska atrakcija, ki bo nam, knjižničarjem, prinesla kakega bralca kvalitetne literature več.« (L. Klemenčič, Večer, LXVII, 14)

Kljub temu da sem se odločila biti pri tej raziskovalni nalogi objektivna, imam svoje mnenje. Menim namreč, da knjigi nista sporni, niti njuna vsebina niti njun jezik. Tudi izbira teh dveh del za Cankarjevo tekmovanje se mi ne zdi sporna. Res je, da smo stari šele 14 ali 15 let, a to vseeno ni razlog, da takšnih zanimivih del ne bi brali. Morda še nismo sposobni vsega razumeti na pravi način ali tako, kot je bilo mišljeno, a napredujemo. Z vsakim miselnim problemom, s katerim se soočimo, stopimo korak naprej, proti svetu modrosti in razumevanja, s čimer pa si, navsezadnje, ustvarjamo boljšo prihodnost.

## 2.7 Primerjava Oči in Na zeleno vejo

Knjigi Oči in Na zeleno vejo sta deli 21. stoletja, obe opisujeta odraščanje, dožemanje, odnose med ljudmi in odnose do živali, resničnost.

Pisatelja sta torej snov poiskala v manj ali bolj oddaljeni resničnosti, ki je obstajala že pred nastankom njunih del, ki bo pravzaprav obstajala vedno. Otroci bodo vedno odraščali, od okolice in lastne volje pa bo odvisno, kako in kakšni bodo postali.

Mnogim okolica ni naklonjena. Živijo v zanemarjenih, fizično in psihično revnih naseljih, njihovi starši so v službah od jutra do večera, zato nimajo časa za otroke, ne privzgojijo jim (pravih) vrednot, ne dajejo jim dovolj pozornosti, zato se otroci oziroma najstniki zatečejo k dejanjem, ki jih potolažijo ali pa z njimi pritegnejo želeno pozornost. Prav to tematiko sta uporabila ustvarjalca del, ki sta bili letos izbrani za Cankarjevo tekmovanje. Na kratko bi torej rekli, da je tema socialna.

Motivov je mnogo, to so gonilni elementi zgodbe, vsako spremembo dejanja požene določen motiv.

Oči je delo, ki ga sestavljajo krajše zgodbe, katerih dogajalni prostor in čas ni vedno enak.

V predmestju ali na podeželju, natančneje v okolici osamljene hiše in pozimi se odvija zgodba o Negri. Pubanova zgodba je postavljena na dvorišče, morda v času kolin. V juniju, v zaselju na robu mesta ali pa v vasi se odvija zgodba miške Jezne. Tudi v Žabjih očeh je dogajalni prostor podoben ali isti, fantje niso v šoli, zato bi lahko sklepali, da je poletje. Moje oči so postavljene na (šolsko) nogometno igrišče, najverjetneje je pomlad ali jesen, morda poletje. Nazadnje so še Jočeve oči, ki se dogajajo ob Homšnici, v okolici Dobrave, morda po nogometni tekmi ali pa v kakšnem drugem času.

V Maribor, na prehod iz osnovne v srednjo šolo pa je postavljeno delo Na zeleno vejo. Natančneje je čas težje določiti, saj se dokaj kratke zgodbe med seboj prepletajo in prekinjajo ter njihovo časovno zaporedje ni določeno. Knjiga se odvija pri pripovedovalcu



doma, v bloku S-23, v 9. nadstropju, v skrajnem desnem robu bloka, pri pripovedovalčevi babici, v zdravstveno-kozmetični ordinaciji, v MKC-ju (mladinskem kulturnem centru), v parku pred njim, pri frizerju, v stanovanjih prijateljev in znancev, na mariborskem otoku, v telovadnici, kjer potekajo treningi akrobatskega rokenrola, v bolnišnici.

Zgodbe v knjigi Oči so napisane v prvi osebi ednine, v Pasjih, Konjskih, Mišjih in Žabljih očeh je to Drejc, v Mojih je pripovedovalec Mirko, v Jočevih pa pripovedovalčevega imena ne izvemo.

Tudi roman Na zeleno vejo je napisan v prvi osebi ednine, pripovedovalcu je ime Luka.

Oba pisatelja sta za svoji deli izbrala resnične osebe. Andrej Predin jih je morda preimenoval, a so osebe resnične, saj je Na zeleno vejo avtobiografsko delo. Andrej Makuc pa je svoje like poimenoval po prijateljih in sestri.

Jezik se v knjigi Oči od jezika v romanu Na zeleno vejo zelo razlikuje. V Makučevem delu Oči je zelo poetičen, globok, zaradi kombinacije na trenutke težje razumljiv, na primer »podrsavala z drobnimi nožicami po lesenem podu in se hotela prikraspati na svobodo«, »žalost, ki se je potegnila čez zenice«, »ni bila več naš le naključni počitniški sopotnik, ampak je postala osrednje bitje vročega poletja«. (A. Makuc, Mišje Oči, 51 – 84)

V Predinovem delu Na zeleno vejo pa je jezik slengovski, narečni, najstniški, nekateri bi dejali, da vulgarno obarvan. Kot primer navajam: »kot crknjeno govedo«, »kot da v mojih kopalkah živi afriška trajna«, »solarij jih pridno cvre«, »na alkoholni pogon«. (A. Predin, Na zeleno vejo, 87, 74, 13)

Kljub različnosti oba jezika vsebujeta podobne literarne figure, na primer metafore, prenesene pomene, poosebljanje, okrasne pridevke in podobno.

## 2.8 Anketa in razprava

Da bi ugotovila, kdo ima v tem sporu prav oziroma kaj o tem menimo mi – bralci za Cankarjevo tekmovanje, sem naredila anketo. V njej sem tiste, ki so vsaj eno ali pa obe knjigi prebrali, vprašala najprej o starosti in spolu. Sodelovalo je triinšestdeset bralcev, od tega 62 % žensk in 16 % moških, katerih starost se nahaja med 13 in 15 let, 2 % žensk in 3 % moških, katerih starost se nahaja med 16 in 19 let, 2 % žensk, katere starost je med 20 in 30 let ter 11 % žensk in 3 % moških, katerih starost je višja od 30 let.

Povprašala sem jih, katero knjigo razen Oči so prebrali za Cankarjevo tekmovanje. Seznam je pester in zajema: Na zeleno vejo, Punce za znoret, Povest o dobrih ljudeh, Lukec in njegov škorec, Slišal sem, kako trava raste. Na zeleno vejo je prebralo 54 % žensk in 14 % moških, starih med 13 in 15 let, 2 % žensk in 3 % moških, katerih starost se nahaja med 16 in 19 let, 2 % žensk starih med 20 in 30 let, 5 % žensk in 3 % moških nad trideset let. Knjigo Punce za znoret je bralo 5 % žensk med 13. in 15. letom starosti, najbolj zanimivo je, da sta 2 % moških, katerih starost se nahaja med 13 in 15 let, brala Lukec in njegov škorec, 3 % žensk iste starosti pa Slišal sem, kako trava raste in Povest o dobrih ljudeh. Ta dela sploh ne vsebujejo tabujske tematike, torej lahko iz tega sklepamo, da se nekateri mentorji pravil niso držali, za to pa je kriva prosta izbira, ki jo je ponudila komisija za Cankarjevo tekmovanje.

Na vprašanje, ali je po njihovem mnenju prav, da so umaknili knjigo Na zeleno vejo, sem ponudila več odgovorov, anketiranci pa so lahko napisali tudi svojega. Najbolj pogost odgovor je bil, da se ne strinjajo, saj je dobro, da se seznanimo tudi s takšnim okoljem, ta odgovor je izbralo kar 68 % anketirancev, od tega 40 % starih med 13 in 15 let, 5 % med 16 in 19 let, 2 % med 20 in 30 in 8 % anketirancev nad 30. Tudi drugi najbolj pogost odgovor je bil, da se ne strinjajo, tokrat zaradi humoristične vsebine, ki olajša branje. Ta odgovor je bil zastopan s strani 17 % anketirancev, od tega jih je bilo 16 % med 13. in 15. letom starosti in 2 % nad 30. letom starosti. 10 % anketirancev je bilo mnenja, da je bila umaknitev primerna, saj vsebuje neprimerno vsebino, vsi so bili stari od 13 in 15 let. 2 % anketirancev, katerega starost je višja od 30 let, pa je mnenja, da je umaknitev primerna, saj knjiga vsebuje sleng in ni napisana v knjižnem jeziku. Nekateri so napisali svoj odgovor, v katerem so bili proti

umaknitvi, nekateri niso odgovorili. Posebej bi rada izpostavila anketiranko, ki je brala Punce za znoret, in je zapisala: »Knjiga je bila ne glede na vse leta 2008 nominirana za nagrado večernica. Mislim, da to dovolj pove o knjigi. Res je knjiga napisana v neknjižnem jeziku, vendar se zgražam nad ljudmi, ki ne želijo razpravljati o resnejših temah. Konec koncev se odrasli morate zavedati, da so nam opisane teme v knjigi zelo blizu.«

11 % anketirancev, od katerih je 5 % med 13. in 15. letom starosti, 2 % med 16. in 19. letom, 4 % na 30. letom, je mnenja, da sta knjigi za našo starost prezahtevni, 5 % je mnenja, da smo premladi, 6 % pa, da knjigi vzbujata nasilje in vulgarnost. 84 % anketirancev pa je mnenja, da knjigi za našo starost nista prezahtevni. Največ jih meni, da je to svet, v katerem živimo, in nam tega ni treba skrivati, to meni 33 % anketirancev med 13. in 15. letom starosti, 2 % anketirancev med 16. in 19. letom starosti in 2 % anketirancev nad 30. letom starosti. 25 % zagovornikov meni, da je prav, da smo soočeni z drugačnim svetom, od tega jih je 22 % med 13. in 15. letom starosti, 3 % pa nad 30. letom starosti, drugi pa so mnenja, da je prav, da se učimo kritičnega branja. Nekateri anketiranci so zapisali, da se strinjajo z vsemi argumenti, ki pravijo, da knjigi nista prezahtevni.

V anketi sem postavila posamezni vprašanje o jeziku v knjigi Oči in o jeziku v drugi prebrani knjigi. Le 21 % anketirancev je jezik v knjigi Oči motil, vsi so bili stari od 13 do 15 let. Opisali so ga kot težavnega in staromodnega, nerazumljivega in nejasnega, na trenutke neprimerne in zapletene in podobno. Drugim se je zdel zanimiv, zelo izpopolnjen, poetičen in bogat, realističen, zelo natančen in subtilen, občasno oster. Tudi pri izbirni knjigi 21 % anketirancem jezik ni bil všeč, od teh le 3 % niso brali Na zeleno vejo, ampak Povest o dobrih ljudeh in Lukec in njegov škorec. 17 % anketirancev, ki jim ni bil všeč jezik v knjigi Na zeleno vejo, se deli na 11 % starih med 13 in 15 let, 2 % stara med 16 in 19 let, 5 % starih nad 30 let. Tem 21 % anketirancev se je jezik zdel čuden, nerazumljiv in nedodelan, težaven in realističen, vulgaren in narečen, grob, prazen, suhoparen, pust, izmaličen in perversen. Drugim se je jezik zdel sprejemljiv, najstniško obarvan in zabaven, preprost, slengovski, privlačno zanimiv, pristno mariborski, vsakdanji.

Kljub sorazmerno majhnemu številu anketirancev, ki jim jezik ni bil všeč, je prav jezik v Predinovem delu Na zeleno vejo pa tudi jezik v Makučevem delu Oči ujezil javnost. Eden

glavnih argumentov, zakaj knjigi, predvsem je bila izpostavljena knjiga Na zeleno vejo, s takšnim jezikom nista primerni, je bil povezan z upadom poznavanja in uporabe besed, z upadom razumevanja prenesenih pomenov, metafor in podobnega. Sama sem mnenja, da je ta argument zgrešen. Če bodo otroci brali knjige, ki vsebujejo knjižni jezik, točno tak, kot ga vsak dan srečujejo v učbenikih, se res ne bodo naučili novih izrazov. Če pa so otrokom ponujene knjige, ki vsebujejo drugačen jezik, bolj ali manj sodoben, knjižni ali neknjižni in slengovski, se bodo naučili novih izrazov. Menim namreč, da čar slovenščine ali katerega drugega jezika ni le v pravilnosti in enakosti, temveč tudi barvitosti. Zdi se mi, da se premalokrat zavemo, kako zanimiva narečja najdemo v svoji državi, kako zanimive metafore in prenesene pomene lahko tvorimo, navsezadnje so tudi kletvice po svoje zanimive in drugačne. O tem sem začela razmišljati, ko sem v Makučevi knjigi Oči prebrala: »Ravno ko smo bili v zraku nad Homšnico, nas je od hruške sem presenetil v njem spočeti medmet. Ime za človekov kraj rojstva. "Pizda!"« (A. Makuc, 2001, 55)

S tem pa nisem želela povedati, da knjigi nudita le take izraze. Tako v delu Oči kot Na zeleno vejo lahko najdemo zanimive, premišljene poosebitve, metafore in izraze. Že na prvih straneh knjige Oči najdemo zelo lepe poosebitve, kot na primer: »Šepet se je komaj splazil do mojih ušes« in »Šele tema ji je razklenila prste«. (A. Makuc, 2001, 7 in 9). V tem delu so nam ponujene tudi mnoge zanimive, že skoraj pozabljene besede, prav tako pa je tudi v romanu Na zeleno vejo. Morda so tu metafore in izrazi zares preprostejši, a so toliko bolj zabavni.

Vsekakor pa sem mnenja, da sta se oba pisatelja lotila pisanja zelo premišljeno, ni premišljena le vsebina njunih knjig, temveč sta tudi jezik in slog.

Ne glede na jezik pa so vsi, razen enega anketiranca, ki ga je oviral jezik, knjigi razumeli.

Nekateri so se celo lahko poistovetili z osebami iz knjig. 2 % anketirancev, katerih starost se nahaja med 16 in 19 let, se lahko poistoveti z Mihcem iz Na zeleno vejo, 2 % anketirancev, katerih starost je višja od 30 let in 2 % anketirancev, katerih starost se nahaja med 13 in 15 let, se lahko poistovetijo s pripovedovalcem Na zeleno vejo – z Luko, 2 % anketirancev, katerih starost je več kot 30 let, se lahko poistovetijo s Strajkijem iz iste knjige, 2 %, katerih starost je med 20 in 30, pa se lahko povežeta z mladostniki iz romana Na zeleno vejo. Z liki iz

knjige Oči pa se lahko poistovetijo 4 % anketirancev, in sicer 2 %, katerih starost je med 13 in 15 let, se lahko poveže z Rusom, 2 % enake starosti pa s pripovedovalcem Drejcem.

Nazadnje naj predstavim še mnenja anketirancev o knjigah za Cankarjevo tekmovanje za 8. in 9. razred. Le 16 % izbor ni bil všeč, od tega jih je 12 % starih med 13 in 15, 2 % od 16 do 19 in 2 % nad trideset. Drugim se je zdel izbor zadovoljiv ali pa jim je bil všeč, 6 % je zapisalo, da jim je letošnji izbor bližji od lanskega. Tudi tukaj bom izpostavila mnenje dekleta, ki je prebralo Punce za znoret:

»Ob prvem branju sem se nad knjigami zgražala, vendar sem ob ponovnem branju knjigi razumela. V njih je zelo veliko problematičnih tem, o katerih sva z mentorico razpravljali. Res je, da nam ni treba na pladnju ponujati preklinjanja, alkohola, nasilja ..., vendar so nam ti pojmi več kot dovolj znani. V knjigi Na zeleno vejo sem celo v nekaterih delih videla svoje prijatelje in znance. Težje mi je bilo s knjigo Oči. Resnično preziram mučenje živali, vendar sem po večkratnem branju spoznala, da se pripovedovalec v vsaki zgodbi zgraža nad mučenjem. Ti deli so opisani s poetičnostjo, zato jih ob prvem branju težje opazimo. Všeč mi je, da sta knjigi problemsko zahtevnejši, saj se mi zdi, da premalo razpravljamo o alkoholu, drogah, problemih v družini, okolju. Premalokrat pomislimo, kaj ljudje okoli nas čutijo. V zaključku želim povedati, da sta mi bili knjigi všeč.«

## 2.9 Intervju z Andrejem Makucem

V odlomku, kjer sem pisala o mnenjih, sem predstavila vsa mnenja, ki so bila javno izrečena ali zapisana.

Kljub temu da sem zbrala mnenja komisije, novinarjev, Andreja Predina, zagovornikov, nasprotnikov in anketirancev, sem mi "slika" ni zdela popolna. Zato sem se odločila intervjuvati Andreja Makuca, avtorja knjige Oči, katerega mnenje o problematiki njegove in Predinove knjige ni bilo nikjer objavljeno.

Vprašanja sem mu poslala po elektronski pošti. Gospod Makuc mi je prijazno odgovoril že naslednji dan. V e-sporočilu je zapisal, da na nekatera ne more, celo ne sme odgovoriti – zakaj če bi bilo to mogoče in celo prav, potem gre pri njegovem pisanju za nepotrebno garanje in v odnosu literatura – Makuc za strašen nesporazum. Kljub temu da na vprašanja ni odgovoril, je zapisal nekaj o osrednjih temah, ki so me v tej raziskovalni nalogi zanimale:

### O Očeh

Oči sem literarno odprl zato, da sem ugledal Petro, Gustlna, Jezno, Rusa ..., ki stojijo na podiju v mojem razgledovališču. Zdaj veva, čemu sem potreboval nasilje (čutno svetenje ideje).

### O tabujih

Tabuji se hranijo s človekovo slepoto ali šibkostjo. Treba je veliko moči, da se lahko v geto, kjer so spravljene vsake posebej, vstopi. Oziroma da tabu izstopi. Zategadelj je treba podreti številne ograje. Ki so mnogokrat nevidne.

### O Na zeleno vejo

Jezik – govor je naredil človeka, ne delo – je vedno v službi (tudi ko molči), v literaturi še posebej: Predin ga je Na zeleni veji odlično zaposlil. Idioma v tej legi ne obvladam in ker sem toliko med mladimi, Andreju kar malo zavidam njegovo spretnost, saj bi meni prišla še kako prav. Spet pa – v Očeh je jezik poetičen (življenje je čudež in ga je vredno), pendant mu je groza, ki jo človeštvo fabricira od vekomaj. V tem trku je kavelj.

### O knjigah

Dijakom sem zakatedrnik že več kot trideset let in ni mi vseeno, ker jih vedno več zna le še zlogovati. Ni lepo, kar sem povedal, a saj sva se namenila govoriti o tabujih.

### 3 ZAKLJUČEK

Namen moje raziskovalne naloge je bil, da ugotovim, kakšno mnenje imamo o letošnjih knjigah za Cankarjevo tekmovanje mi – osmo- in devetošolci.

Moja hipoteza je trdila, da je knjiga Oči Andreja Makuca manj priljubljena zaradi dogajanja, a vendar zaradi jezika dovolj zapletena in s tem sporna tematika skrita, da (mlajših) bralcev ne prizadene ter zato ni moteča. Ravno nasprotne odzive pa naj bi sprožala knjiga Na zeleno vejo, saj je tematsko in jezikovno bralcem bliže. Jezikovno ni mišljeno zaradi kletvic, čeprav morda te pripomorejo k zabavi in lažjemu branju, ampak zaradi preprostosti jezika. Zaradi tega sem tudi pričakovala, da bodo moji vrstniki umaknitvi nasprotovali.

Moj vzorec res ni reprezentativen zaradi prenizkega odstotka udeleženih anketirancev, a je vseeno dober pokazatelj dejanskega stanja.

Anketa je pokazala, da knjiga Oči ni nič slabše sprejeta od knjige Na zeleno vejo, torej je moja hipoteza, s katero sem predvidevala, da bo Makučevo delo manj priljubljeno, ovržena. S tega vidika bi morala ovreči tudi hipotezo, ki govori o tem, da je Predinovo delo posledično bolj priljubljeno. Hipoteza o všečnosti in priljubljenosti jezika pa se je obdržala.

Obdržala se je tudi domneva o nasprotovanju mladih proti umaknitvi Predinove Na zeleno vejo. Res je, da te hipoteze nisem posebej izpostavila, a je bil namen moje raziskovalne naloge to ugotoviti. Ključno vprašanje pri celotnem sporu bi namreč moralo biti, kaj o tem mislijo mladi bralci, ali se z umaknitvijo Na zeleno vejo strinjajo. Izkazalo je, da se v glavnem ne, enakega mnenja je bila tudi večina starejših anketirancev.

Zelo sem vesela, da je hipoteza o slabši sprejetosti knjige Oči ovržena, saj mi to pove, da moji vrstniki prepoznajo dobro literaturo, četudi je ta pretresljiva in temačna.



Upam, da sem s tem vsaj malo pripomogla k razjasnitvi stališč bralcev 8. in 9. razreda in k razrešitvi tega spora, v katerem pa smo žal premalokrat slišali, da ni tako važno, kaj mladina bere, temveč to, da sploh bere.

## Priloga

Prilagam anketni vprašalnik, ki je pokazatelj mojih rezultatov.

### TEMA TABU - bu ali juhu?!

Pozdravljeni! Letos sta bili za Cankarjevo tekmovanje izbrani dve knjigi s tematiko, za katero naj bi bili mi, po mnenju nekaterih, premladi. Zaradi odzivov so eno izmed knjig umaknili, kar me je spodbudilo k tej raziskovalni nalogi. Zanima me namreč, kakšno je mnenje bralcev - torej nas. Zato vas prosim, da izpolnite to anketo, če ste prebrali vsaj eno od knjig. Hvala!

\* Zahtevano

Spol \*

- ☐ moški
- ☐ ženska

Starost \*

- ☐ 13 - 15
- ☐ 16 - 19
- ☐ 20 - 30
- ☐ več kot 30

Katero knjigo za Cankarjevo tekmovanje si prebral/a razen knjige Oči?

Ali si vsebino knjig razumel/a?

- ☐ Da.
- ☐ Ne.

Če ne, kaj je vplivalo na to? Vprašanje se navezuje na prejšnje.

Kakšen se ti zdi jezik v knjigi Oči?

Kakšen se ti je zdel jezik v drugi prebrani knjigi za Cankarjevo tekmovanje?

Kakšno je tvoje mnenje o prebranih knjigah za letošnje Cankarjevo tekmovanje? \*

Se ti zdita izbrani knjigi prezahtevni za našo starost in zakaj?

- ☐ Ne, saj je prav, da smo soočeni z drugačnim svetom.
- ☐ Ne, saj je prav, da se učimo kritičnega branja.
- ☐ Ne, saj je to svet, v katerem živimo in nam tega ni treba skrivati.
- ☐ Da, saj smo še premladi, da bi razumeli.
- ☐ Da, saj knjigi spodbujata nasilje in vulgarnost.
- ☐ Drugo:

Ali je po tvojem mnenju prav, da so umaknili knjigo Na zeleno vejo in zakaj?

- ☐ Da, saj je njena vsebina neprimerna.
- ☐ Da, saj je napisana v slengovskem in ne v knjižnem jeziku.
- ☐ Ne, saj je dobro, da se seznanimo tudi s takšnim okoljem.
- ☐ Ne, saj je kljub vsebini napisana humoristično in to olajša branje.
- ☐ Drugo:

Ali se lahko identificiraš s katero od literarnih oseb in če se, s katero?

Ali si že kdaj prej prebrala kakšno tematsko problemsko knjigo, ali ti je bila všeč?

- ☐ Da, bila mi je všeč.
- ☐ Da, a mi ni bila všeč.
- ☐ Ne.
- ☐ Drugo:

## Viri in literatura

1. Forstnerič Hajnšek, Melita (2001): "Mene je vatiranja groza", Večer, LVII, stran 11.
2. Forstnerič Hajnšek, Melita (2011): Zahrbten podpihivalni boj in (samo)cenzura, Večer, LXVII, stran 14.
3. Kucler Dolinar, Mojca (2011): Neodgovoren izbor za Cankarjevo tekmovanje, Večer, LXVII, stran 25.
4. Makuc, Andrej (2001): Oči, Ljubljana, Cankarjeva založba.
5. Novak, Maja (2011): Narodnozabavništvo, Mladina, 39/2011, stran 57.
6. Predin, Andrej (2007): Na zeleno vejo, Ljubljana, Založba Modrijan.
7. Pišek, Mojca (2011): Puč učiteljic in mamic, Dnevnik, LXI, stran 3.
8. Plahuta Simčič, Valentina (2011): Komisija je prepričana, da ni naredila napake, Delo, 53, stran 15.
9. SSKJ, 5. Knjiga (1991): Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Državna založba Slovenije.
10. Vidali, Petra (2011): Branje po čigavi izbiri?, Večer, LXVII, stran 14.
11. [www.modrijan.si](http://www.modrijan.si), Andrej Predin.
12. [www.pogledi.si](http://www.pogledi.si) (2011): Kdo cenzurira osnovnošolce?, 3.10.2011.
13. [www.rav.sik.si](http://www.rav.sik.si) (2011): Andrej Makuc.
14. [www.rtv.slo.si](http://www.rtv.slo.si), Bevčič, Alenka (2011): Sporni knjigi za Cankarjevo tekmovanje, ob 11.33
15. [www.zrss.si](http://www.zrss.si), Saksida Igor (2011): »Nikdar nisem razumel, zakaj smo tako revni« ali Branje na lastno odgovornost.